

SZEMLE

*Nemzeti tudat, nemzeti és etnikai folyamatok***Etnikai sokszínűség és demokratikus állampolgárság: bizonyíték egy társadalmi laboratóriumból**

Kokkonen, Andrej–Esaiasson, Peter–Gilljam, Mikael: Ethnic Diversity and Democratic Citizenship: Evidence from a Social Laboratory = Scandinavian Political Studies, 33 vol, 2010, 4. no, 331-355. p.

A folyamatos migráció következtében egyre nagyobb lesz a nyugati társadalmak etnikai diverzitása. Kérdés, hogy milyen hatással lesz ez a jelenség a demokratikus állampolgárságra és végül a demokrácia működésére. Sok tanulmány foglalkozik a bevándorlás következtében létrejövő etnikai konfliktusokkal, és azzal, hogy végső soron a bevándorlás milyen negatív következményekkel jár a társadalmi kommunikációra, kooperációra és ebből következően a gazdaság teljesítményére. Ugyanakkor vannak olyan tanulmányok is, amelyek rámutatnak, hogy az eltérő etnikumok között létrejövő személyes kapcsolatok segíthetnek a problémák megoldásában. Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy az etnikai eltérések hatását három különböző, de egymással mégis összefüggésben álló terület segítségével vizsgálja meg. E három terület: az etnikumok közti tolerancia, az állam intézményeibe vetett bizalom, és civil tudás. A cikk további célja, hogy számba véve ezeket a különbségeket segítse a migráció alapú etnikai diverzitás és a nyugati demokráciák működésének jobb megértését.

Korábbi kutatások általában arra a következtetésre jutottak, hogy az etnikai különbségek általában negatív hatással vannak a demokratikus államberendezkedésre. A *csoport fenyegetettség teória* szerint az etnikai különbség a társadalmi konfliktusok egyik forrása. A *szociális konformitás* elmélete szerint az ember alapvetően a hozzá hasonlóak között szeret élni. A *csoport identifikációs elmélet* kutatói pedig arra az eredményre jutottak, hogy egy adott csoporton belül az ember ösztönösen a hozzá hasonló társaságát fogja keresni. Végül pedig a különböző gazdasági és oktatástudományi kutatások azt az eredményt hozták, hogy a nyelvi és kulturális korlátok szintén negatív hatással vannak a társadalmi együttműködésre és így a gazdaság teljesítményére is.

Az imént említett okok arra vezették azokat, akik a nemzetiségi különbségek negatív hatásait csökkenteni igyekeztek, hogy a nyugati tár-

sadalmakban megfigyelhető szegregáció felszámolása mellett törjenek lándzsát. Azok a kutatók például, akik a különbözőség és a tolerancia közötti kapcsolatot vizsgálják, megállapítják, hogy a különbözőségek szülte hátrányokat akkor lehetne igazán leküzdeni, ha a különböző etnikai csoportba tartozó egyének kapcsolatát építenének ki egymással. Ez egy természet-szerűleg elfogadott gondolat, de a valóságban sajnos csak akkor működik, ha ezek a kapcsolatok mélyek, és a felek azonos társadalmi csoporthoz tartoznak és nagyjából hasonló életszínvonalon élnek. Ez biztosítja ugyanis, hogy lehessenek közös céljaik.

Azt érdemes megvizsgálni, hogy az élet mely terepén nyílik leginkább lehetőség arra, hogy ilyen személyes kapcsolatok kialakulhassanak. Véleményünk szerint a második világháború amerikai hadserege jó történelmi, és az etnikailag vegyes iskolák jó jelenkori példát szolgáltatnak ennek elképzelésére. Az egyének mindkét esetben formálisan ugyanolyan státuszt élveznek, és mindkét csoportra igaz, hogy vannak közös céljaik.

Az etnikai különbség hatása természetesen több változótól függ. Függ az attól, hogy a bevándorló nyelve, kultúrája mennyire távoli a befogadó országétól. Függ attól, hogy a befogadó állam milyen politikát folytat a bevándorlókkal szemben, és természetesen függ az adott társadalom idegenekkel kapcsolatos általános felfogásától is.

Az általunk elsősorban vizsgált svéd oktatási rendszer például már eleve sokat tesz az etnikai különbségekből fakadó problémák felszámolásáért. Svédországban majdnem minden gyerek kijárja a középiskolát, így pl. annak, hogy csak az eleve toleráns rétegek kerüljenek kapcsolatba más nemzetiségűekkel, szinte eleve kizárt. Ráadásul a svéd oktatás egyik elve az, hogy az erőforrásokat közel egyenlő mértékben kell szétosztani az egyes iskolák között. Valójában, azok az iskolák, ahol több a társadalmilag hátrányos tanuló több támogatást kapnak, mint azok, ahol kevesebb. Továbbá a svéd középiskolás kurrikulum államilag szabályozott és minden iskolának kötelezően ugyanazt a tananyagot kell tanítania.

Ha az oktatásról áttérünk az állampolgárság kérdésre, akkor elmondhatjuk, hogy a területen végzett kutatások az etnikai különbségekkel kapcsolatban legtöbbször csak egy terület vizsgálatára korlátozódnak: faji attitűdök és politikai tolerancia. Mostanában pedig a tudósok leginkább a társadalmi bizalom kérdéskörét boncolgatják. Ezek a kutatások általában arra a következtetésre jutnak, hogy a régi, jól bejáratott demokráciák jobban kezelik az etnikai problémákat, mint a fiatalabb és gyengébb lábakon álló demokráciák. Mi azt találjuk, hogy azok a demokráciák funkcionálnak jobban, amelyekben a polgárok jobban részt vesznek a társadalmi életben.

Visszatérve az oktatásra, felmérések bizonyítják, hogy azok az etnikailag homogénebb iskolák jobb teljesítményt nyújtanak azoknál, ahol na-

gyobb az etnikai különbözőség. E jelenség magyarázata igen egyszerű. Az etnikailag homogénebb iskolákban a jobb diákok, akik segíteni próbálnak gyengébb társaiknak, extra tanárként funkcionálnak. Ám miközben ők elmagyarázzák az anyagot rosszabbul teljesítő társaiknak, addig ők is jobban megtanulják azt. Azokban az iskolákban, viszont, amelyekben a nemzetiségi különbözőségek egyszersmind nyelvi korlátot is jelentenek, a jobb tanulók szerepe elveszik. Sőt a többiek gyengébb teljesítménye őket is lustábbá teszi. Ráadásul a tanárok sem a képességeik szerint legjobb színvonalon oktatnak, mivel a leszakadó tanulók fejét is a víz színe fölött kell tartaniuk.

Ezért tanulmányunk első hipotézise az, hogy: *H1: Az etnikai különbözőség rossz hatással van a tanulók polgári kompetenciáira.*

Ezek után lépünk tovább és vizsgáljuk meg, hogy az etnikai különbözőségeknek milyen hatásuk van az állam intézményeibe vetett bizalomra nézve.

A szociális és intézményi bizalom összefüggő területek egymással, noha a kutatók ez idáig nem szolgáltak túl sok empirikus bizonyítékkal erre. A különböző kutatásokból az viszont kiderül, hogy az etnikai különbözőség többféleképpen is csökkenti az intézmények működésébe vetett bizalmat. Példaként említhetjük az állampolgár azon felismerését, hogy a szerinte teljesen demokratikus, és mindenféle diszkriminációtól mentes intézmények hirtelen diszkriminatívva és antidemokratikussá válhatnak, amint az országban nagyobb számú bevándorló jelenik meg. Másiképpen fogalmazva, a legtöbb állami intézmény csak addig tetszeleghet a demokrácia és tolerancia bajnokának szerepében, amíg a valóságban semmilyen etnikai kisebbséggel kapcsolatos ügyet nem kell elintéznie. Ugyanakkor az is elmondható, hogy az egyes személyek közötti szoros kapcsolat itt is segíthet a problémák egy részének orvosolásában. A helyi diákok például elmondhatják a bevándorló társaiknak, hogy ők, vagy szüleik hogy jártak az egyes hivatalokban, és ettől a más etnikumú is megértőbb lehet az intézmények iránt. Ebből kifolyólag itt két egymásak ellentmondó hipotézist is felállíthatunk:

H2a: Az etnikai különbözőség negatív hatással van a diákoknak, az állami intézményekbe vetett bizalmára.

H2b: Az etnikai különbözőségeknek pozitív hatása van a diákoknak, az állami intézményekbe vetett bizalmára.

Továbbá, ha az eddig megállapítottakat összevetjük, akkor egy újabb, harmadik hipotézist is felállíthatunk:

H3: Ha a polgári kompetenciákat képesek vagyunk jó szinten tartani, akkor az etnikai különbözőség jó hatással lehet a diákoknak az állami intézményekbe vetett bizalmára.

A hipotézisek vizsgálatára 17-18 éves diákok körében végeztünk felméréseket.

A felmérések végül igazolták felvetéseinket, és bizonyították, hogy a nyugati társadalmak csak akkor tudnak eredményesen szembenézni az etnikai diverzitás okozta nehézségekkel, ha a jó színvonalú interkulturális személyes kapcsolatok révén a bevándorlók is közelebb kerülnek az állami intézményekhez, képesek jobban magukévá tenni a társadalmi normákat és lehetőség szerint legyőzni a nyelvi korlátokat.

Juhász Gergely Ákos

East Side Story: Hogyan vették fel a harcot a nemzetek közötti koalíciók az EU által szabott feltételekkel szemben

Parau, Cristina E.: East Side Story: Transnational Coalitions Contested EU Conditionality = Europe-Asia Studies, 62. vol, 2010, 9. no 1527-1554. p.

Az Európai Unió keleti bővítésének legnagyobb kérdése az volt, hogyan fogják az Unió normákat a volt szocialista blokk országai a gyakorlatban átvenni és alkalmazni. Az Unió tagság elnyerésének más feltételek mellett e normák is az alapját képezték. A csatlakozni kívánó országoknak a jogi normák mellett, magukévá kellett tenniük az EU által képviselt alapvető társadalmi értékeket is. A csatlakozni kívánó országokkal szembeni elvárások egyik plasztikus példája az 1993-as Koppenhágai Szerződés. Jelen tanulmány három olyan esetet vizsgál, amelyek feltételei voltak Románia csatlakozásának. Mindhárom eset a csatlakozási tárgyalások időszakában történt, és jól példázza, hogy milyen kiszolgáltatott lehet egy csatlakozni kívánó ország, amíg szövetségesekre nem talál az Unión belül. E három ügy esetében mi sem mutatja ezt jobban, mint az a tény, hogy az első esetben Románia anélkül korlátozta saját szándékait, hogy erre bármilyen Unió törvény kötelezte volna, míg a harmadik esetben olyan Unió szabályokat szegett meg, amelyek pedig a felvétel feltételei voltak.

Az esetek közelebbi vizsgálatakor látni fogjuk, hogy mekkora szerepet játszik egy ország magatartásának megértésében a tagfelvétel körüli bizonytalanság és a meglévő, vagy hiányzó szövetségi háttér.

Bizonytalanság és nemzetek közötti koalíciók

Az Unióba való felvétel feltételrendszere, és itt kifejezetten a demokratikus feltételekre gondolunk, nem egyértelműek és pontokban felsorolhatóan